

SINIF ÖĞRETMENLERİNİN SOSYAL BİLGİLER DERS ARAÇ GEREÇLERİNİ KULLANMA DURUMLARI

Serdarhan Musa TAŞKAYA*

Turgut BAL**

ÖZET

İlköğretim I. kademedeki öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersi konularını öğrenmelerinde sınıf öğretmenlerine büyük görevler düşmektedir. Bunların en önemlilerinden birinin etkili ve verimli bir sınıf ortamının hazırlanması olduğu söylenebilir. Bunu sağlamak için öğretmenlerin öğretim araç gereçlerini etkin olarak kullanmaları gerekmektedir. Ancak öğretmenlerin Sosyal Bilgiler dersinde ders araç gereçlerinden yeterince yararlandıklarını söylemek güçtür. Bu çalışmada, sınıf öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler ders araç gereçlerini kullanma durumları incelenmiştir. Tarama türünde desenlenen bu araştırma verileri görüşme yöntemi ile toplanmıştır. Konya ilinde 33 sınıf öğretmeni ile yürütülmüş olan çalışmada: Sosyal Bilgiler dersinde en çok kullanılan ders araç gereçlerinin “harita”, “yer küre modeli” ve “konu ile ilgili film, ses ve görüntü CD’leri” olduğu; “kullanılan araç gereçlerin öğrenmeyi kolaylaştırması”, “konuları somutlaştırması” ve “kalıcı öğrenmeyi sağlaması” özellikleri nedeniyle tercih edildiği; “Bilgisayar ve yansıtıcıyı (projeksiyon)” katılımcıların kullanmak istenmelerine rağmen “okulda olmadığı” için kullanamadıkları ve Sosyal Bilgiler dersinde ortalama “5” ders araç gerecinin kullanıldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Eğitim teknolojisi, Sosyal Bilgiler dersi, sınıf öğretmeni, ders araç gereci.

* Arş. Gör. Dr., Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi, İlköğretim Sınıf Öğretmenliği ABD, serdarhan@gmail.com

** Sınıf Öğretmeni, Tavşançalı 100. Yıl İlköğretim Okulu Kulu/Konya, turgutbal@mynet.com

The Cases of Primary School's Teachers in Using the Tools for Course Social Sciences

ABSTARCT

In the first stage of primary education, in the students' learning the topics of the course social science, primary school's teachers have a major duty. It can be said that the most important one of these is to prepare an effective and efficient class environment. In order to provide this, teachers have to use the tools and equipments for instruction effectively. However, it is difficult to say that the teachers utilize the tools and equipments for course adequately during the course social sciences. In this study, the cases of primary school's teachers in using their tools and equipment during the course social science were investigated. The data of this study designed in the sort of survey were collected via the method of interview. During the study carried out in the province Konya, with 33 primary school's teachers, it was concluded that mostly used tools and equipment for course during the course social science are the map, hard sphere model, and the relevant film, and CD's of voices and images; that the tools and equipment used are preferred due to the fact that they make it easier to learn and the topics concrete and enable to learn permanently; that the teachers could not use the computer and slide machine, although the participants wanted to utilize them, because they were not available in the school, and that they utilized 5 of tools and equipment for course in average during the course Social Science.

Keywords: Educational technology, the course social sciences, primary school's teacher, tools and equipment for course.

GİRİŞ

Teknoloji, günümüzde bireylerin kişisel yaşantılarının niteliğini, toplumların uluslar arasındaki ilişkilerini ve refah düzeylerini belirlemede en önemli etkenlerden biri haline gelmiştir. Teknoloji alanında görülen gelişmeler, özellikle son yüzyılda, birçok alanı olduğu gibi eğitimi de doğrudan ve oldukça fazla etkilemiştir. Öyle ki öğretmenlerin derslerde teknolojik gelişmelerden yararlanmaları artık bir zorunluluk olmuştur.

Çağdaş eğitim anlayışı olan öğrenci merkezli, etkin ve yapısalcı bir öğretim için sınıf ortamının iyi organize edilmiş olması, çeşitli yöntem ve tekniklerin kullanılmasının yanı sıra eğitim teknolojilerinin de işe koşulması gerekmektedir.

Çağdaş eğitim teknolojisi: “İnsanın öğrenmesi ve iletişim bilimleri alanındaki araştırma bulgularına dayanarak yetişmiş, insan gücü ve insan gücü dışı kaynaklardan (araç-gereçlerden) yararlanarak, eğitimin özel amaçlarına götürecektir öğretme-öğrenme süreçlerini sistematik biçimde tasarlama, uygulama ve değerlendirme ve geliştirmeye yönelik bir eğitim bilimi” olarak tanımlanmaktadır (Hızal, 1992: 83). Ders araçları ile de dersin gerçekleştirilmesi için gerekli olan eğitim ve özel araçlar kastedilmektedir (Hesapçıoğlu, 2008).

“Öğretmen, öğretime yapacağı katkıları dikkate alarak dersi planlarken uygun öğretim araçları ve materyalleri kullanmayı da planlamalıdır” (Gözütok, 2006: 301). Çünkü derste araç gereç kullanılmasının birçok yararı vardır. Bu yararlarından bazıları şunlardır (Alkan, 1984; Çilenti, 1984; Kaya, 2006; Uşun, 2006; Yanpar, 2006; Demirel, 2008; İşman, 2008; Yalın, 2008):

- Öğretimi öğrenciler için ilginç hale getirir,
- Öğretmenin görevlerini kolaylaştırır,
- Eğitimin niteliğini artırır,
- Öğrencilerin dersi daha iyi anlamasını sağlar,
- Soyut konuları somutlaştırır,
- Öğretimi çeşitlendirir,
- Zaman tasarrufu sağlar,
- Güvenli gözlem imkânı sağlar,
- Hatırlamayı kolaylaştırır,
- Öğrenme kaynaklarını çoğaltır.

Öğretimde kullanılacak araç gereçlerin seçimi de çok önemlidir. “Öğretim araç gereçlerinin seçimini etkileyen birçok faktör vardır. Bunlar: öğretimin hedefleri, öğretim yöntemi, öğrenci özellikleri (görsel-işitsel tercihleri, öğrenme düzeyleri, vs.), öğretim ortamı (büyüklüğü, araç-gereç kullanımına elverişliliği), araçların özellikleri, gereçlerin tasarım özellikleri, öğretmenlerin tutumları, becerileri ve maliyet, zaman, elde edebilme gibi sınırlamalar” (Yalın, 2008: 93).

“Sosyal Bilgiler dersi, çocukların toplum ve sorunları hakkında bilgi sahibi olmaları ve bir vatandaş olarak sorumluluklarını öğrenmede, insan ilişkilerini anlamada, ulusal özellikleri kavramada en gerekli olan derslerden birisidir. Bu bağlamda öğrencilerin Sosyal Bilgileri

öğrenmelerini etkileyen unsurların belirlenerek önlemlerin alınması gerekmektedir” (Yanpar Şahin, 1994: 43). Bu unsurlardan biri de öğretmenlerin derslerde kullandıkları ders araç gereçleridir.

Seçilecek eğitim teknolojilerinin hedef ve davranışlara uygun olmalıdır. Örneğin Sosyal bilgiler dersinde “Ege Bölgesi” konusu işlenirken konuya uygun olan teknolojiler seçilir (İşman, 2008). Öğretmenlerin Soysal Bilgiler dersinde özellikle görsel araç gereçlere yer vermeleri gerekir. Çünkü: “Sosyal Bilgiler derslerinde kullanılan görsel materyaller öğrencilerin okudukları metni anlamalarında ve eleştirel bakış açısına sahip olmalarında önemli bir yere sahiptirler” (Yazıcı, 2006: 655).

Bilgisayarın insan hayatına yaygın olarak girmesi ile birçok alanda bu teknoloji kullanılabilir. Bilgisayarın yaygın olarak kullanıldığı alanlardan biri de eğitimidir. Eğitimde derslerde bilgisayardan yararlanılması son yıllarda oldukça yaygınlaşmıştır (Türkmen, 2001). “Sosyal Bilgiler dersinde geçmişte uygulanan ve giderek önemini kaybetmeye başlayan klasik yöntemlerin yerine derslerde öğrencileri daha canlı kılacak ve derse katılımını sağlayacak görsel araçların ve teknolojiyle birebir bağlantılı olan bilgi sistemlerinin kullanılması gerekmektedir” (Şimşek, 2008).

Sosyal Bilgiler dersinde yararlanılabilecek ders araç gereçlerinin sayısını sınırlandırmak mümkün değildir. Bu derste kullanılacak araç gereçlerden bazıları şekilde sıralanabilir (Barth, 1991; Michaelis and Garcia, 1996; Barth ve Demirtaş, 1997; Welton and Mallan, 1999; Sönmez, 1998; Sözer, 1998; Yaşar, 2004; MEB, 2005; Uşun, 2006; Yaşar ve Gültekin, 2007; İşman, 2008):

- ✓ Bilgisayar, televizyon, video, sinema, radyo, ses yürütücü,
- ✓ Ders kitabı, yardımcı kitap, ansiklopedi, dergi, gazete, çeşitli metinler,
- ✓ Fotoğraf, resim, karikatür, grafik, şema, levha, poster, afiş, flaş kartlar,
- ✓ Gerçek eşya, süs eşyaları, giysi, kalıntılar, paralar vb.,
- ✓ Görüntülü ve sesli kaset, CD,
- ✓ Harita, atlas, elektrikli harita, kabartma harita, kavram haritası, soy ağacı,
- ✓ İnternet,
- ✓ Karatahta, pazen tahta, manyetik tahta, bülten tahtası, cam ve beyaz tahta,
- ✓ Kaynak kişiler,
- ✓ Kesit, yeryüzü şekilleri kabartması, kroki, plan,

- ✓ Kum masası, kum havuzu,
- ✓ Maket, manken, modeller (dünya, gezegenler vb.),
- ✓ Oyuncak, kukla, yapboz, bulmaca,
- ✓ Prospektüs, broşür vb.,
- ✓ Pusula, termometre, barometre, rüzgârgülü ve oku,
- ✓ Saat, takvim, tarih ve coğrafya şeridi,
- ✓ Tepegöz, epidiyoskop, yansıtıcı (projektör), slayt,

Sosyal Bilgiler dersi için yukarıda sayılan öğretim teknolojilerinin dışında farklı ders araç gereçleri de vardır. Ayrıca öğretmenler kendileri de çeşitli araç gereçler tasarlayarak derslerde bunlardan yararlanabilirler.

Öğretmenlerin mesleklerinde başarılı olabilmesi için eğitimde kullanılan araç gereçlerin neler olduğunu bilmeleri önemlidir (Çilenti, 1984). Öğretmenlerden, Sosyal Bilgiler dersinde öğrencilere istenen beceri ve davranışları kazandırabilmeleri için, çeşitli öğretim yöntemlerinin yanı sıra bu yöntemlere uygun öğretim teknolojilerini de bilmeleri ve kullanmaları beklenir. Bu nedenle sınıf öğretmenlerinin bu derste kullandıkları ders araç gereçlerini kullanma durumlarının incelenmesi ve ortaya koyulması önem kazanmaktadır.

Problem

Sınıf öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler ders araç gereç kullanma durumları nasıldır?

Amaç

Bu araştırmada sınıf öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler dersinde ders araç gereç kullanım durumlarının nasıl olduğunun ortaya koyulması amaçlanmıştır. Bu amaç çerçevesinde aşağıdaki alt problemlere cevap aranmıştır:

- Sınıf öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler dersinde kullandıkları ders araç gereçleri nelerdir?
- Sınıf öğretmenleri, Sosyal Bilgiler dersinde kullandıkları ders araç gereçlerini niçin tercih etmektedirler?
- Sınıf öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler dersinde kullanmak istedikleri ancak kullanamadıkları ders araç gereçleri nelerdir?

- Sınıf öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler dersinde kullanamadıkları ders araç gereçlerini kullanmama nedenleri nelerdir?

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Sınıf öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler ders araç gereçlerini kullanım durumlarının incelendiği bu araştırma, tarama modelinde desenlenmiştir. Karasar (2000) tarama modelini, geçmişte ya da halen var olan bir durumu olduğu şekliyle betimlemek olarak tanımlamaktadır.

Araştırma görüşme yöntemi ile yürütülmüştür. Görüşme, genel olarak yapılandırılmış, yarı yapılandırılmış ya da yapılandırılmamış olmak üzere üç şekilde yapılabilir (Punch, 2005). Bu çalışmada katılımcıların konuya ilişkin vermek istedikleri bilgileri tam olarak ifade edebilmeleri için yarı yapılandırılmış görüşme yöntemi kullanılmıştır.

Çalışma Grubu

Katılımcılar Konya ilinde devlet okullarında görevli, 2009–2010 öğretim yılından önce ilköğretim 4 ve 5. sınıf Sosyal Bilgiler derslerine girmiş sınıf öğretmenlerinden oluşmaktadır. Kolay ulaşılabilir örneklem grubu ile yapılan bu çalışmada katılımcıların seçiminde maksimum çeşitlilik aranmıştır. Bunu sağlamak için ise sınıf öğretmenlerinin durumu göz önünde bulundurularak katılımcıların cinsiyet, mezun oldukları bölüm ve kıdem değişkenleri dikkate alınmıştır.

Araştırmaya gönüllü olarak 33 sınıf öğretmeni katılmıştır. Bu öğretmenlerden 12’i kadın, 21’i erkek; 27’si sınıf öğretmenliği, 6’sı sınıf öğretmenliği bölümü dışında başka bir bölümden mezun; 7’si 1–5 yıl, 11’i 6–10 yıl, 10’u 11–15 yıl ve 5’i 16 yıl ve üzeri kıdeme sahiptir.

Veri Toplama Aracı

Veriler araştırmacılar tarafından bu araştırma için hazırlanmış olan yarı yapılandırılmış görüşme formu ile toplanmıştır. Görüşme formunun geçerliliği için uzman görüşüne başvurulmuştur. Araştırma sorularının geçerliğini kontrol etmek için ise Konya dışında görev yapmakta olan 2 sınıf öğretmenine ön uygulama yapılmıştır.

Toplanan veriler içerik analizi yöntemi ile analiz edilmiştir. İçerik analizi ile oluşan tema veya kavramlar, okuyucuya anlaşılır şekilde sunulmaya çalışılmış, veriler tablolştırılmıştır. Verilen cevaplar neticesinde oluşturulan temaların frekansları tablolarda gösterilmiştir.

BULGULAR

Bu bölümde araştırmanın alt problemlere ilişkin elde edilen bulgular yer almaktadır.

1. Sosyal Bilgiler dersinde kullanılan ders araç gereçleri

Tablo 1’de sınıf öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler dersinde kullandıklarını belirttikleri ders araç gereçleri verilmiştir.

Tablo 1. Sosyal Bilgiler Dersinde Kullanılan Araç Gereçler

Sıra	Araç Gereçler	f	Sıra	Araç Gereçler	f
1	Harita	28	15	Bilgisayar	4
2	Yer küre modeli	13	16	Afiş	3
3	Yansıtıcı (projeksiyon)	12	17	Gazete ve dergi	3
4	Konu ile ilgili film, ses ve görüntü CD’leri	12	18	Pano	3
5	İnternet	9	19	Pusula	3
6	Kaynak kitaplar	8	20	Tv, Video, VCD, DVD	3
7	Fotoğraf ve resimler	7	21	Yazlı materyaller	2
8	Ders kitapları	6	22	Akıllı tahta	1
9	Ek çalışma kitapları	6	23	Broşürler	1
10	Kavram haritası	6	24	Eski-yazma kitap	1
11	Tarih şeridi	6	25	Maket	1
12	Grafik, levha ve tablolar	5	26	Saat, Takvim	1
13	Slâyt	5	27	Tahıl ve kuru bakliyat vb.	1
14	Atlas	4	28	Tepegöz	1
TOPLAM					155
*Derste araç gereç kullanmıyorum (n=1)					

Tablo 1’den anlaşıldığı üzere, “harita” ve “yer küre modeli”, katılımcıların Sosyal Bilgiler dersinde en çok kullandıkları ders araç gereçleri olmuştur. Toplam 28 katılımcı tarafından Sosyal Bilgiler dersinde “harita” kullandığı belirtilmiştir. Daha sonra ise “yer küre modeli” 13 katılımcı ile en çok kullanıldığı bildirilen araç olmuştur. “Konu ile ilgili film, ses ve görüntü CD’leri”, “yansıtıcı (projeksiyon)” ve “bilgisayar” da en çok kullanılan diğer ders araç gereçleri olarak belirtilmiştir.

Araştırmaya katılan 33 sınıf öğretmeni tarafından Sosyal Bilgiler dersinde toplam 155 araç gereç kullanıldığı tespit edilmiştir. Ancak 1 katılımcı derslerde araç gereç kullanmadığını

belirtmiştir. Katılımcılar tarafından belirtilen araç gereç ismi ortalama 5 olarak hesaplanmıştır.

2. Sosyal Bilgiler dersinde kullanılan ders araç gereçleri tercih sebepleri

Tablo 2’de sınıf öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler dersinde kullandıkları ders araç gereçlerini tercih sebeplerine ilişkin görüşlerine yer verilmiştir.

Tablo 2. Kullanılan Ders Araç Gereçlerini Tercih Sebeplerine İlişkin Görüşler

Sıra	Görüşler	f
1	Öğrenmeyi kolaylaştırdığı için.	10
2	Soyut konuları somutlaştırdığı için.	8
3	Kalıcı öğrenmeyi sağladığı için.	6
4	Görselliği artırdığı için	6
5	Öğrencilerin derse katılımını artırdığı için.	5
6	Öğrenci dikkatini artırdığı için	5
7	Okulda-sınıfta hazır olarak bulunduğu için	4
8	İşitselliği artırdığı için	4
9	Öğrenmeyi zevkli hale getirdiği için.	3
10	Ders işlenişini kolaylaştırdığı için.	3
11	Konuya uygun olduğu için.	3
12	Farklı zekâ türlerine hitap ettiği için.	2
13	Kullanımı kolay olduğu için	1
14	Öğrencilerde öğrenme isteği uyandırdığı için.	1

Tablo 2’ye göre sınıf öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler dersinde kullandıkları ders araç gereçlerini tercih etme sebeplerinin başında, ders araç gerecinin “öğrenmeyi kolaylaştırması” özelliği gelmektedir. Katılımcılardan 10’u bu görüşte olduklarını belirtirken, 8’i “konuları somutlaştırması” özelliği nedeniyle bu araç gereçleri seçtiklerini belirtmişlerdir. 6’şar katılımcı ise “kalıcı öğrenmeyi sağlaması” ve “görselliği artırması” özelliklerinin araç gereç seçiminde etken olduğunu belirtmişlerdir. Katılımcıların araç gereç seçimini etkileyen 14 farklı özellik olduğu görülmüştür.

3. Sosyal Bilgiler dersinde kullanmak istenen ancak kullanılmayan ders araç gereçleri

Tablo 3’te sınıf öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler dersinde kullanmak istedikleri ancak kullanılmadıkları ders araç gereçlerinin neler olduğu yer almaktadır.

Tablo 3. Kullanmak İstenen Ancak Kullanılmayan Ders Araç Gereçleri

Sıra	Araç Gereçler	f
1	Bilgisayar	6
2	Yansıtıcı (projeksiyon)	6
3	Akıllı tahta	3
4	İnternet	2
5	Harita	2
6	Kabartma harita	2
7	Slâyt	1
8	Tepegöz	1
9	Yapboz harita	1
10	Pusula	1
11	Maket	1
12	Görsel materyaller	1
13	Kaynak kişi	1
14	Sos. Bil. laboratuvarı	1
Kullanmak isteyip de kullanamadığım araç gereç yok. (14)		

Tablo 3'e göre, katılımcıların Sosyal Bilgiler dersinde kullanmak isteyip de kullanamadıkları ders araç gereçlerinin başında “bilgisayar” ve “yansıtıcıyı (projeksiyon)” belirttikleri görülmektedir. Araştırmada 14 katılımcının derslerde kullanmak isteyip de kullanamadıkları herhangi bir araç gereç adı söylemedikleri belirlenmiştir.

4. Sınıf öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler dersinde kullanamadıkları ders araç gereçlerini kullanamama nedenleri

Tablo 4'te sınıf öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler dersinde kullanmak istedikleri halde kullanamadıkları ders araç gereçlerini kullanamama nedenlerine ilişkin görüşleri yer almaktadır.

Tablo 4. Ders Araç Gereçlerinin Kullanılmama Nedenlerine İlişkin Görüşler

Sıra	Görüşler	f
1	Okulda olmadığı için.	13
2	Pahalı olduğu için.	2
3	Kaynak kişi bulmak zor olduğu için.	1
4	Kullanmayı bilmediğim için.	1
5	Özel sınıf gerektirdiği için.	1
6	Programa uygun olmadığı için.	1
7	Derste araç gereç kullanmaya gerek yok.	1

Tablo 4'te görüldüğü üzere, araştırmaya katılan 13 sınıf öğretmeni, Sosyal Bilgiler dersinde kullanmak istedikleri ancak kullanamadıkları ders araç gereçlerini “okulda olmadığı için” kullanamadıklarını belirtmişlerdir. İkinci sırada ise kullanamadıkları ders araç gerecinin pahalı olması gelmektedir. Bu araştırmada bir katılımcı ise Sosyal Bilgiler dersinde araç gereç kullanmaya gerek olmadığını bildirmiştir.

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Tartışma

Etkili bir öğrenme öğretme ortamı sağlamak için öğretmenlerin bütün derslerde, ders araç gereçlerini yeterli ve etkili kullanmaları bir gereklilik olarak karşımıza çıkmaktadır. Saban'a (2008: 61) göre: "Öğrenme öğretme sürecinde kullanılan ve bu süreci destekleyen kaynak, materyal, görsel, işitsel, teknolojik ve güncel olan her şey araç ve gereçtir". Bu tanıma göre dersin ve konunun özelliklerine göre pek çok eşya ders araç gereci olarak kullanılabilir. Ancak öğretmenlerin derslerde araç gereç kullanma durumlarının yeterli olduğunu söylemek zordur.

Bu araştırmaya katılan sınıf öğretmenlerinin tamamına yakını, Sosyal Bilgiler dersinde ders araç gereci olarak en çok harita kullandıklarını belirtmişlerdir. İkinci sırada ise yer küre modeli gelmektedir. Türkiye'de yapılan bazı araştırmada da buna benzer sonuçlara ulaşılmıştır (Halis, 2001; Büyükkasap vd., 2002; Ulusoy ve Gülüm, 2009). Bu durum okullarda bulunması en kolay olan haritaların Sosyal Bilgiler dersinde vazgeçilmez materyal olarak kullanıldığını göstermektedir. Katılımcıların bir kısmı tarafından konu ile ilgili sunum, film, resim vb. içeren CD'ler ve yansıtıcının (projektör) derslerde kullanıldığı ancak bunu kullanan öğretmen sayısının çok az olduğu görülmüştür.

Sosyal Bilgiler dersinde tek duyu organına hitap eden araç gereçlerin kullanımının yaygın olduğu, bilgisayardan ise yeterince yararlanılmadığı görülmektedir (Kan, 2006; Büyükkasap vd., 2002). Sosyal Bilgiler dersinde, öğrencileri daha canlı kılacak ve derse katılımlarını sağlayacak görsel araçların ve teknolojiyle birebir bağlantılı araç-gereçlerin kullanılması gerekmektedir (Şimşek, 2008: 193). Ancak bu araştırma verilerine göre sınıf öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler dersinde görsel ve teknoloji ile bağlantılı araçları yeterince kullandıklarını söylemek zordur.

Bilgisayar teknolojisinin Sosyal Bilgiler dersinde daha etkin bir şekilde kullanılmasının eğitimin niteliğini olumlu yönde etkileyeceği söylenebilir. Özellikle resim, harita ve sesli materyalleri sınıfa getirmede büyük kolaylıklar sağlar. Bu nedenle Sosyal Bilgiler dersinde bilgisayar teknolojisinden azami ölçüde yararlanmak gerekmektedir. Okullarda bilgisayarın yaygınlaşması ve birçok okulda, hatta sınıfta yansıtıcının (projeksiyon) olması Sosyal Bilgiler dersinde öğretmenin işini daha da kolaylaştırabilir. Bu araştırmada

katılımcıların bazıları bilgisayar teknolojilerinden Sosyal Bilimler dersinde çeşitli şekillerde yararlandıklarını belirtmişlerdir. Ancak bilgisayar teknolojisinin kullanım düzeyi oldukça düşük kalmıştır. Yine de birçok araştırmada ve literatürde derslerde tepegöz kullanımı öne çıkarken bu araştırmada tepegözün yerini aynı özelliği de kapsayan yansıtıcı (projeksiyon) aletinin alması memnuniyet verici bir gelişme olarak değerlendirilmiştir.

Sözer (1998), farklı araç-gereçler, değişik duyu organlarına seslenerek öğrencilerin dikkatlerini çekmiş olacağını belirterek öğrenmede bunun önemli olduğunu vurgulamıştır. Ancak bu araştırmada katılımcılar, ortalama 5 ders araç gereci ismi vermişlerdir. Sosyal Bilimler dersinde kullanılacak araç gereç sayısı göz önüne alındığında bu sayının oldukça az olduğu söylenebilir. Yazıcı'ya (2006) göre de uluslararası testlerde (PIRLS) ülkemizin aldığı sonuçlar, ders araç-gereç ve eğitim teknolojilerinin etkin bir şekilde kullanılmadığı gerçeğini göz önüne sermektedir.

“Eğitim teknolojilerinin kullanılması kadar seçimi de önemlidir” (İşman, 2008: 68). Öğretmenlerin kullanacakları araç-gereçlerin eğitsel özelliklerini tanımaları, nerede ve niçin kullandıklarını bilmeleri gerekmektedir (Yaşar ve Gültekin, 2007). Bu nedenle öğretmenlerin kullandıkları ders araç gereçlerini neden tercih ettikleri önem kazanmaktadır. Bu araştırmada katılımcılar kullandıkları ders araç-gereçlerini niçin tercih ettiklerine ilişkin olarak ders araç gerecinin konuları somutlaştırma ve öğrenmeyi kolaylaştırma özelliklerine sahip olmasını daha çok belirtmişlerdir. Bu durum araç gereç seçiminde katılımcıların dikkatli olduklarını göstermesi açısından önemlidir. Uşun (2006: 87) da: “Eğitim materyallerinin en etkin kullanılma amaçları, öğretilecek içeriğin soyuttan somuta doğru aşamalandırılması ve öğrencinin birden fazla duyu organına hitap etmesini sağlamak” olarak açıklamıştır. Kuzu ve Yeşilyurt (2008) tarafından yapılan araştırmada da öğretmenlerin derslerde öğretim araç gereçlerini kullanma nedenlerinin başında araç gereç kullanmanın kalıcı öğrenmeyi sağlama özelliğinin geldiği sonucuna ulaşılmıştır.

Bu araştırmada katılımcılar en çok bilgisayar ve bilgisayarla kullanılan yansıtıcıyı (projeksiyon) kullanmayı istediklerini ancak kullanmadıklarını belirtmişlerdir. MEB (Milli Eğitim Bakanlığı) son yıllarda yaptığı çalışmalarla her okula bilgisayar temininde oldukça ilerleme kaydetmiştir. Ancak yine de birçok öğretmenin derslerde bilgisayardan yeterince yararlanmadığı anlaşılmaktadır. Öte yandan katılımcıların bilgisayarın teknolojisi kapsamında yer alan araç gereçleri diğer araç gereçlere göre daha fazla istemiş olmaları, öğretmenlerin

teknolojik gelişmeleri, istenen düzeyde olmasa da, takip ettiklerini göstermesi açısından önemlidir.

Araştırmada katılımcıların yarısına yakınının ise derslerde kullanmak isteyip de kullanamadıkları herhangi bir araç gereç adı söylemedikleri belirlenmiştir. Bu durum okulda bütün ders araç gereçlerinin yeterince olması şeklinde yorumlanabileceği gibi, katılımcıların Sosyal Bilgiler dersinde farklı ders araç gereçine ihtiyaç duymadıkları şeklinde de belirtilebilir.

Katılımcılar kullanmak isteyip de kullanamadıkları araç gereçleri kullanamamalarının nedenlerinin başında okulda bu araçların olmamasını, daha sonra da fiyatlarının pahalı olmasını göstermişlerdir. Ülger ve Piyal (2000) ve Yapıcı ve Yapıcı (2003) tarafından yapılan araştırmalarda da benzer bir sonuçlara ulaşılmıştır. Ulusoy ve Gülüm (2009) tarafından yapılan araştırmada da sınıf öğretmenlerinin materyal kullanamamalarının nedeni olarak okulda materyalin olmaması ve maddi güçlükler ön plana çıkmıştır. Şahin (2000) tarafından yapılan araştırmada ise sınıf öğretmenlerinin yarısı okullarda bulunan eğitim teknolojilerini yeterli bulmadıklarını belirtmişlerdir.

Görüşme yapılan sınıf öğretmenlerinden biri ise Sosyal Bilgiler derinde araç gereç kullanmadığını ve kullanmaya gerek de olmadığı yönünde görüş belirtmiştir. Büyükkasap vd. (2002) tarafından yapılan araştırmada da bazı öğretmenlerin Sosyal Bilgiler dersinde teknolojik araç gereçlerin eğitime katkısının olacağı görüşüne çok katılmadığı belirtilmiştir. Bu durum bazı öğretmenlerin derslerde araç gereç kullanımına yönelik olumsuz tutuma sahip oldukları şeklinde yorumlanmıştır.

Okulların ders araç gereci ihtiyacını karşılamak için MEB çeşitli çalışmalar yapmıştır. İlköğretim Kurumları Yönetmeliği'nde "İlköğretim kurumlarında uygulanan, programlar, yöntem ve teknikler ile kullanılan eğitim teknolojisi; bilimsel ve teknolojik gelişmelere göre yenilenecek, okul, çevre ve ülke ihtiyaçlarına göre sürekli geliştirilir" ifadesi yer almaktadır (Resmî Gazete, 2003). Bunun için MEB bünyesinde Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü, Eğitim Araçları Donatım Dairesi Başkanlığı ve Ders Araçları Yapım Merkezi kurulmuştur. Üstelik okulda yeterli ders araç gerecinin olmadığı durumda bunları öğretmenin kendini de hazırlayabilir. "Sosyal bilgiler insanı ve yaşamlarını konu alır" (Doğanay, 2003: 16). Bu nedenle çevrede bulunan her şeyden bu derste yararlanılabilir.

Sosyal bilgiler dersinde birçok araç gerecin atıklardan ya da tekrar kullanılabilen malzemeden yapılması da mümkündür. Ancak bütün bu yararlarına rağmen öğretmenlerin okullarda bulunan ders araç gereçlerini bile yeterince kullandıklarını söylemek güçtür. Şahin (2000) tarafından yapılan bir araştırmada, sınıf öğretmenlerinin çoğunluğunun okulda bulunan eğitim teknolojilerinden yeterince yararlanamadıkları sonucuna ulaşılmıştır

Öğretimde ders araç gereçlerinin kullanılması, öğretmene dersleri etkili bir şekilde yürütebilme imkânı sağlayacaktır. Aynı zamanda derslerin işlenişinde öğretmenin işlerini kolaylaştıracaktır. Derslerde araç gereç kullanılması, öğrenciler açısından da konunun daha kolay anlaşılması ve dersin daha eğlenceli geçmesi anlamına gelecektir. Birçok okulda ders araç gereçlerinin yeterince bulunmadığı bilinmektedir. Bu durumda öğretmenlere önemli görevler düşmektedir. Ancak bu konuda asıl önemli olan, öğretmenlerin ders araç gereçlerine ulaşmayı, oluşturmayı, kullanmayı bilmeleri ve daha da önemlisi istemeleridir.

Sonuç

1. Sosyal Bilgiler dersinde en çok kullanılan ders araç gereçleri sırayla; “harita”, “yer küre modeli” ve “konu ile ilgili film, ses ve görüntü CD ’leri” dir.
2. Sosyal Bilgiler dersinde kullanılan ders araç gereçlerini tercih etme sebeplerinin başında; ders araç gerecinin “öğrenmeyi kolaylaştırması”, “konuları somutlaştırması” ve “kalıcı öğrenmeyi sağlaması” özellikleri vardır.
3. Bilgisayar ve yansıtıcı (projeksiyon), katılımcıların Sosyal Bilgiler dersinde kullanmak isteyip de kullanamadıkları ders araç gereci olarak öne çıkmaktadır.
4. Katılımcıların, Sosyal Bilgiler dersinde kullanmak istedikleri ancak kullanamadıkları ders araç gereçlerini kullanamama nedenlerinin başında bunların “okulda bulunmaması” gelmektedir.
5. Katılımcılar Sosyal Bilgiler dersinde ortalama 5 ders araç gereç kullanmaktadırlar.

Öneriler

1. Sınıf öğretmenlerine ders araç gereçleri ile ilgili olarak; materyal tasarımı, bilgisayar ile materyal hazırlama, kaynak kişilerden yararlanma, öğrencilere materyal hazırlatma, derslerde araç gereç kullanma ve önemi gibi konularda hizmet içi eğitim verilmelidir.

2. Sınıf öğretmenlerine lisans eğitimi sırasında verilen “Öğretim Teknolojiler ve Materyal Tasarımı” dersinin niteliği artırılmalıdır.

3. Sınıf öğretmenlerine lisans eğitimi sırasında verilen “Sosyal Bilgiler Öğretimi” dersinde Sosyal Bilgiler ders araç gereçlerini tanıma, hazırlama ve kullanmaya ilişkin konulara daha fazla yer verilmelidir.

4. Okullara Sosyal Bilgiler laboratuvarlarının sayısı artırılmalı ve sınıf öğretmenlerinin bu laboratuvarlardan yararlanabilmeleri için gerekli hizmet içi eğitim verilmelidir.

KAYNAKÇA

- ALKAN, C. (1984). *Eğitim Teknolojisi*. Ankara: Yargıçoğlu Matbaası.
- BARTH, J. L. (1991). *Elementary and Junior High/Middle School Social Studies Curriculum, Activities and Materials*. (3th. Edition). Lanham: University Prees of America Inc.
- BARTH, J. L. ve DEMİRTAŞ, A. (1997). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretimi Kaynak Üniteler*. Ankara: YÖK/ Dünya Bankası.
- BÜYÜKKASAP E.; SAMANCI, O.; DUMLUDAĞ, C.; SAĞLAM., H. İ.; TÜRK, İ. C. ve HATUNOĞLU, Y. (2002). İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersini Okutan Öğretmenlerin Teknolojik Araç-Gereçlerle İlgili Görüşleri. *Gazi Üniversitesi Kastamonu Eğitim Dergisi*. 10 (1) 125-132.
- ÇİLENTİ, K. (1984). *Eğitim Teknolojisi ve Öğretim*. Ankara: Kadioğlu Matbaası.
- DEMİREL, Ö. (2008). *Öğretme Sanatı*. (13. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- DOĞANAY, A.(2003). Sosyal Bilgiler Öğretimi. *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi*. (Ed.: ÖZTÜRK, C. ve DİLEK, D.). (2. Baskı). Ankara: Pegem A Yayıncılık. 15-46.
- GÖZÜTOK, D. F. (2006). *Öğretim İlke ve Yöntemleri*. Ankara: Ekinoks.
- HALİS, İ. (2001). *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme*. Konya: Mikro Yayınları.
- HESAPÇIOĞLU, M. (2008). *Öğretim İlke ve Yöntemleri Eğitim Programları ve Öğretim*. (6. Baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- HIZAL, A. (1992). İlköğretim Uygulamalarında Eğitim Teknolojisinden Yararlanma Olanakları. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. (8), 81-86.
- İŞMAN, A. (2008). *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı*. (3. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.

- KAN, Ç. (2006). Etkili Sosyal Bilgiler Öğretimi Arayışı. *Gazi Üniversitesi Kastamonu Eğitim Dergisi*. 14 (2), 537-544.
- KARASAR, N. (2000). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. (10. Baskı). Ankara: Nobel Yayınları.
- KAYA, Z. (2006). *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme*. (2. Baskı). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- KUZU, H. ve Yeşilyurt, E. (2008). Öğretmenlerin Öğretim Araç-Gereçlerini Kullanım Amaçları. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 18 (2), 175-188.
- MEB. (2005). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu (4-5. Sınıflar)*. Ankara: MEB Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı.
- MICHAELIS, J. U. and GARCIA, J. (1996). *Social Studies for Children a Guide to Basic Instruction*. (11th. Ed.). Boston: Allyn and Bacon.
- PUNCH, F. K. (2005). *Sosyal Araştırmalara Giriş Nitel ve Nicel Yaklaşımlar*. (Çev.: BAYRAK, D.; ARSLAN, H. B. ve AKYÜZ, Z.). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- RESMİ GAZETE. (2003). *Milli Eğitim Bakanlığı İlköğretim Kurumları Yönetmeliği*. Tarih: 27.08.2003, Sayı: 25212.
- SABAN, A. (2008). Öğretim Teknolojisi ve Materyal Tasarımı ile İlgili Temel Kavramlar. *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı*. (Ed.; SELVİ, K.). Ankara: Anı Yayıncılık. 51-83.
- SÖNMEZ, V. (1998). *Sosyal Bilgiler Öğretimi ve Öğretmen Kılavuzu*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- SÖZER, E. (1998). Sosyal Bilgiler Öğretiminde Kullanılan Araç-Gereçler. *Sosyal Bilgiler Öğretimi*. (Ed.: CAN, G.). Anadolu Üniversitesi. 121-139. <http://www.aof.anadolu.edu.tr/kitap/IOLTP/2295/unite07.pdf>. (16.12.2009).
- ŞAHİN, M. (2000). Sınıf Öğretmenlerinin Öğretim Sürecinde Eğitim Teknolojisi ve Uygulamalarına İlişkin Etkinlikleri Yerine Getirirken Karşılaştıkları Problemler (Nevşehir İl Örneği). Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Niğde: Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ŞİMEK, N. (2008). Sosyal Bilgiler Dersinde Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS) Teknolojisinin Kullanılması. *Kastamonu Üniversitesi Kastamonu Eğitim Dergisi*. 16 (1), 191-198.
- TÜRKMEN, L. (2001). Computer Assisted Biology Education. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 2 (2), 89-99.

- ULUSOY, K. ve GÜLÜM, K. (2009). Sosyal Bilgiler Dersinde Tarih ve Coğrafya Konuları İşlenirken Öğretmenlerin Materyal Kullanma Durumları. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*. 10 (2), 85-99.
- UŞUN, S. (2006). *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- ÜLGER, N. ve PİYAL, B. (2000). Ankara Sağlık Meslek Liseleri Öğretmen ve Öğrencilerinin Meslek Dersleri Öğretiminde Kullanılan Yöntem, Araç, Kaynak ve Sınav Tekniklerine İlişkin Görüşleri. *Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası*. 53 (3), 173-179.
- WELTON, D. A. and MALLAN, J. T. (1999). *Children and Their World Strategies for Teaching Social Studies*. (6th. Ed.). Boston: Houghton Mifflin Co.
- YALIN, H. İ. (2008). *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme*. (20. Baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- YANPAR ŞAHİN, T. (1994). “İlkokul 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Akademik Benlik Kavramı, Ders İçi Öğrenme ve Ders Dışı Çalışma Yolları İle Başarı İlişkisi”, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. (10), 43-48.
- YANPAR, T. (2006). *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı*. (7. Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- YAPICI, M. ve YAPICI, Ş. (2003). İlköğretim Öğretmenlerinin Karşılaştığı Sorunlar. *Üniversite ve Toplum*. 3(3), 9.
- YAŞAR, O. (2004). İlköğretim Sosyal Bilgiler Derslerinde Görsel Materyal Kullanımı ile Coğrafya Konularının Eğitim ve Öğretimi. *Milli Eğitim*. (163). 104-120.
- YAŞAR, Ş. ve GÜLTEKİN. M. (2007). Sosyal Bilgiler Öğretiminde Araç-Gereç Kullanımı. *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi*. (Ed.: ÖZTÜRK, C.). Ankara: Pegem A Yayıncılık. 287-311.
- YAZICI, K. (2006). Sosyal Bilgilerde Kullanılan Görsel Araçlar: Haritalar-Küreler, Resimler, Tablolar ve Grafikler. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. (15), 651-662.